

Yttrande av Sveriges Kvinnolobby över Ds 2016:19 - Jämställda pensioner?**Diarienummer: S2016/04302/SF**

Sammanfattning

Analyserna i Pensionsgruppens skrivelse "Jämställda pensioner?" visar att kvinnor i genomsnitt har 30 procent mindre i pension än män. Orsakerna till detta är väl kända och analyserade. Som konstateras i skrivelsen beror skillnaderna till stor del på ojämställdhet i arbetslivet. Därtill bygger själva pensionssystemet vidare på och förstärker skillnaderna.

Trots de anmärkningsvärda könsskillnaderna i pensioner, och trots att fler än 150 000 kvinnor i Sverige lever på en pension under EU:s fattigdomsgräns, presenterar Pensionsgruppen inga förslag till åtgärder.

I promemorian konstateras att pensionssystemet i första hand inte ska kompensera för ett ojämställt arbetsliv. Detta då det finns risk att systemet legitimerar och befäster ojämställdheten. Sveriges Kvinnolobby delar denna syn men vill framhålla att detta aldrig får bli ett argument för att inte genomföra förändringar här och nu. Akuta insatser behövs parallellt med långsiktiga åtgärder. I detta remissyttrande presenterar Sveriges Kvinnolobby en rad förslag till åtgärder.

För att bryta ojämställdheten på arbetsmarknaden krävs bland annat individualiserad föräldraförsäkring och rätt till heltid. Särskilda insatser behövs också inom kvinnodominerade sektorer och för utrikes födda kvinnor, en grupp som knappt nämns i skrivelsen. För de kvinnor som redan gått i pension krävs akuta insatser. Viktiga åtgärder som snabbast möjligt skulle gynna flest kvinnor är att höja garantinivån och bostadstillägget. Sveriges Kvinnolobby förutsätter att Pensionsgruppen och regeringen skyndsamt går från analys till handling.

Inkomstgapet för pensionärer - inkomstskillnaden mellan kvinnor och män

Alla delar kopplade till inkomst gör att pensionsgapet mellan kvinnor och män ökar. Därför behöver kvinnors inkomster öka, vilket mest effektivt görs genom strukturella reformer på arbetsmarknaden.

Sveriges Kvinnolobby vill se en individualiserad föräldraförsäkring och att heltid blir norm på arbetsmarknaden. Kvinnodominerade yrken måste uppvärderas med högre löner, trygga anställningar, ökad bemanning och förbättrad arbetsmiljö. Mer resurser behöver gå till kvinnodominerade sektorer där sjukfrånvaron är som högst. För att kvinnor ska slippa gå ner i

arbetstid för att vårda gamla föräldrar och andra anhöriga krävs mer resurser till den offentliga äldreomsorgen.

Förändringar måste också göras så att lön och pension beskattas på samma sätt. Skatt på pension bör vara i nivå med skatt som betalas på löneinkomst. Sveriges Kvinnolobby anser också att jobbskatteavdraget bör trappas ned och på sikt avskaffas. Detta då det resulterat i ökade skillnader i mäns och kvinnors inkomster och pensioner.

Sveriges Kvinnolobby efterlyser också förstärkningar av inkomstpensionssystemet. Ett helt arbetsliv ska ge en bra pension, även för kvinnor som arbetat deltid. För att på riktigt komma åt skillnaderna och nå en förändring krävs en omfördelning av resurser från män till kvinnor.

Grundskyddets betydelse för jämställda pensioner

Garantipensionen är idag lagd på en sådan nivå att den förutsätter att det finns antingen andra inkomster eller ett kompletterande inkomstprövat bostadstillägg för att ge en rimlig ekonomisk standard. De kvinnor som redan gått i pension hjälps inte av åtgärder för att bryta ojämställdheten på arbetsmarknaden. För att hjälpa dem måste grundskyddet stärkas. Istället för ett system med garantipension och bostadstillägg anser Sveriges Kvinnolobby att alla bör få en grundpension som garanterar en inkomst över EU:s fattigdomsgräns.

Särskilda insatser behövs för gruppen utrikes födda kvinnor med få yrkesverksamma år. För att ha rätt till full garantipension måste man i princip ha bott 40 år i Sverige från 25 års ålder. Detta system gör att incitamenten att arbeta blir små eftersom det för många ändå är "för sent" att arbeta ihop en rimlig pension. Garantipensionen bör därför höjas så att den garanterar en acceptabel levnadsnivå, och en inkomstrelaterad pension läggs ovanpå denna. Indexeringen måste förändras så att garantipensionen följer löneutvecklingen istället för prisutvecklingen. Detta för att skillnaden till inkomstpensionen inte ska öka. Det är anmärkningsvärt att situationen och pensionerna för utrikes födda kvinnor knappt nämns i Pensionsgruppens promemoria.

Den största utgiften för pensionärer är bostadskostnader. Riksrevisionen uppskattar att cirka 140 000 pensionärer har rätt till bostadstillägg utan att de får ta del av förmånen. Bostadstillägget behöver höjas och anpassas till dagens hyresnivåer. Informationen om bostadstillägget måste förbättras och ansökningsförfarandet förenklas.

Tjänstepensionernas bidrag till pensionsgapet

Eftersom tjänstepension tjänas in även för inkomster över taket, och det är fler män än kvinnor som har höga inkomster, bidrar tjänstepensionen till att ytterligare öka pensionsgapet. För tjänstepensionen finns heller inget omfördelande system med garantipension. Mycket talar för att den allmänna pensionen kommer fortsätta att sjunka på grund av ökad livslängd och att tjänstepensionen kommer att utgöra en allt större andel av den totala pensionen. Detta kommer framför allt att slå mot dem som inte har tjänstepension eller som arbetar deltid. En reformering av tjänstepensionen behöver ses över så att konstruktionen inte fortsätter gynna män på bekostnad av kvinnor.

Insatser behövs också för att fler ska ha kollektivavtal och därmed avsättning till tjänstepension. Vid all upphandling bör upphandlande myndigheter ställa krav på kollektivavtal med en svensk facklig organisation som organiserar arbetstagarna i den aktuella branschen, alternativt ska anbudsgivaren kunna visa att denna tillämpar löner och anställningsvillkor som ligger på minst

samma nivå som ett centralt kollektivavtal. Detta ska gälla även om arbetet läggs ut på annan part.

Änkepensionens betydelse för jämställda pensioner

De ensamstående och de allra äldsta kvinnorna har de lägsta pensionerna. Eftersom änkepensionen är under avveckling, men könsskillnaderna i pension består, är det av största vikt att grundskyddet och efterlevandeskyddet stärks. Ett stärkt grundskydd och en höjd garantipension kommer också fler kvinnliga fattigpensionärer till del än enbart gruppen änkor.

Deltidens betydelse för pensionen

Då skillnader i arbetstid förklarar drygt 30 procent av inkomstgapet mellan kvinnor och män är det av största vikt att minska deltidsarbetet. Sveriges Kvinnolobby vill se en lagstiftning om rätt till heltidsarbete. Heltid ska vara norm på hela arbetsmarknaden.

Stora orsaker till kvinnors deltidsarbete är att heltid saknas eller att arbetet är krävande. Fler och mer hållbara jobb behövs inom välfärden och kvinnodominerade sektorer. Det behövs tryggare anställningar, färre visstidsanställningar och färre delade turer.

Eftersom vård av barn är en stor orsak till kvinnors deltidsarbete är en viktig insats också att individualisera föräldraförsäkringen. Det blir i skrivelsen tydligt att de tidigare reserverade pappamånaderna har haft positiva effekter på kvinnors deltidsarbete. Variabler kopplade till att ha barn är fortfarande riskfaktorer för kvinnor, men deras effekt har minskat över tid. Ett jämställt uttag av föräldraförsäkringen gör att ansvaret för hem och familj delas mer lika mellan föräldrarna. Samhället måste också erbjuda tillräcklig och tillgänglig förskola, vård och omsorg som ger föräldrar möjlighet att kombinera föräldraskap och förvärvsarbete.

Många kvinnor går också ner i arbetstid för att ta hand om sjuka och gamla föräldrar när den offentliga äldrevården brister. Den professionella äldreomsorgen måste stärkas och genom ökade resurser säkras som en offentlig finansierad välfärdstjänst.

Varför lämnar kvinnor arbetslivet tidigare än män?

I skrivelsen konstateras att det inte finns några väsentliga systematiska skillnader mellan kvinno- och mansdominerade yrkesgrupper ifråga om när man lämnar arbetslivet. Dock visar rapporter från bland annat Arbetsmiljöverket (2014:8) att personer med högre utbildning stannar i arbetslivet längre än lågutbildade. Detta beror på att de generellt har bättre ergonomiska arbetsmiljöer och större kontroll över sin arbetssituation. Samtidigt löper personer som arbetar i yrken som kräver mycket social kontakt med vårdtagare eller kunder, så kallade kontaktyrken, större risk att lämna arbetslivet i förtid, det vill säga före 65 års ålder. Forskningen pekar också på att kvinnor har högre sjukfrånvaro, större hälsoproblem och att de lämnar arbetslivet tidigare än män. Som tidigare framförts måste arbetsvillkor och -miljöer inom kvinnodominerade sektorer förbättras och bemanningen öka.

Delad pensionsrätt och överföring av premiepensionsrätt mellan makar

Delad pensionsrätt och överföring av premiepensionsrätt berör och används endast av en väldigt liten grupp och leder inte till förändringar på strukturell nivå. Det når heller inte den grupp som generellt har lägst pensioner - ensamstående kvinnor. Sveriges Kvinnolobby förordar istället insatser som kommer fler kvinnor till del, till exempel höjning av garantinivån och förstärkning av grundskyddet.

Som konstateras i skrivelsen ger ett stort mått av frivillighet ett mindre uttalat skydd för den svagare parten i äktenskapet, vilket oftast är kvinnan. Att överföring av premiepensionsrätt är ett val som individerna själva måste göra skapar en maktobalans som sätter kvinnor i en beroendeställning till män. Därför bör frågan i högre utsträckning lösas på kollektiv nivå än mellan individer. Huvudprincipen måste vara att inkomster alltid är individuella. Detta för att säkra den ekonomiska självständigheten, vilket också är ett av målen med jämställdhetspolitiken.

Pensionsrätt för studier och barnår och hur de bidrar till jämställda pensioner

Pensionsmyndigheten skriver i sin rapport att studier i sig gynnar de studerande i pensionsavseende, då de som studerar får bättre jobb med bättre löner och därmed högre pensionsavsättningar. Här vill Sveriges Kvinnolobby betona att kvinnors utbildning lönar sig mindre än mäns. Kvinnor har lägre löner inom alla yrken och sektorer, och i många kvinnodominerade yrken som kräver högskoleutbildning är lönerna låga och löneutvecklingen dålig. För dem lönar sig inte vidareutbildning ekonomiskt eftersom lönen inte ökar tillräckligt mycket för att kompensera för inkomstbortfallet under studierna eller förlusten av pensionsrätter. Kvinnor betalar också av sina studielån under längre tid än män.

Höjd pensionsålder

Inom ramarna för Pensionsgruppens arbete diskuteras också höjd pensionsålder. Här vill Sveriges Kvinnolobby betona vikten av ett jämställdhetsperspektiv. De som missgynnas av höjd pensionsålder är enligt Pensionsmyndigheten de som har låg lön eller som tar tidigt uttag av pension och som vid pensionering får garantipension och/eller bostadstillägg. I alla dessa grupper är kvinnor överrepresenterade. De som haft höga inkomster, till största del män, kan gå i pension vid 65 års ålder och ändå få lika hög pension.

Om höjd pensionsålder införs kommer skillnaderna mellan män och kvinnor förstärkas och kvinnor ytterligare missgynnas av pensionsystemet. Detta måste förhindras. I första hand måste arbetet riktas in på att göra det möjligt för fler att arbeta fram till 65 års ålder, att arbetslösa ska komma i arbete och att fler ska arbeta heltid. Förbättrade arbetsvillkor inom kvinnodominerade sektorer är nödvändiga för att minska antalet personer som tvingas arbeta deltid eller avsluta sitt arbetsliv i förtid.

Stockholm 2016-09-13

Clara Berglund, generalsekreterare Sveriges Kvinnolobby

Sveriges Kvinnolobby

Norrtullsgatan 45

113 45 Stockholm

08-33 52 47

info@sverigeskvinnolobby.se

www.sverigeskvinnolobby.se